

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*

THE DEVELOPMENT OF THE OPERATION MODEL OF BUDDHIST ORIENTED SCHOOL

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน)

Phramaha Wicharn Suvichano (Buabarn)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: charnb008@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และ 2) พัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นงานวิจัยรูปแบบพัฒนาโดยดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) ศึกษากรอบแนวคิดในการวิจัย จากการวิเคราะห์เอกสาร 2) ศึกษาสภาพและปัญหาใช้แบบสอบถาม เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นผู้บริหาร จำนวน 379 คน 3) ศึกษารูปแบบและร่างรูปแบบใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นตัวแทนจากโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 21 คน เพื่อนำมาร่างรูปแบบโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ และตรวจสอบโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และ 4) พัฒนารูปแบบโดยสนทนากลุ่ม เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นตัวแทนจากโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 10 คน ใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันคือ โรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ 1.1) โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป 1.2) โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และ 1.3) โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน มีการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และ 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และ 2) พัฒนารูปแบบโดยนำหลักธรรมมาสนับสนุน มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 2.1) ศรัทธาและฉันทะ 2.2) ปัญญาวัตรธรรม 2.3) ไตรสิกขา 2.4) กัลยาณมิตร 2.5) อิทธิบาท 4 อนุปัญญาตรธรรม 2 และ 2.6) ปิติและชื่นชมร่วมกัน และรูปแบบดำเนินการ มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ระบบเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธ 2) การสร้างแกนนำเยาวชนวิถีพุทธ และ 3) การพัฒนา

* Received 26 December 2020; Revised 8 January 2021; Accepted 11 January 2021

ชุมชนตามแนววิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การดำเนินงาน, โรงเรียนวิถีพุทธ

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the current state. Buddhist way of school operation mode. And 2) to develop a Buddhist method school operating model. By being a research on the development model by Conducting research, including 1) studying the conceptual framework of the research from document analysis, 2) studying conditions and problems using questionnaires Select a specific sample represented by an executive director from 379 persons, 3) studying the model and sketch of the pattern using semi - structured interviews. Select a specific sample represented by the Buddhist method school from 21 persons. To bring to draft the form by the workshop and check the draft by using expert seminar, and 4) to develop a Buddhist method school operating model by focus group. The sample was chosen by purposive sampling from 10 persons using the statistics, percentage, frequency ($\bar{x}$), mean and standard deviation (S.D.). By analyzing the content and summarizing. The research was found that: 1) the current state is the current Buddhist way schools operate at 3 levels such as: 1.1) the general Buddhist way schools, 1.2) the leading Buddhist school, and 1.3) the Buddhist ways of the royal school. There are 6 steps to implement such as: 1) Preparation, 2) Implementation of the condition and composition, 3) Implementation of the Trisikha system, 4) Close supervision, 5) Improvement and further development, and 6) Evaluation and dissemination of performance. And 2) the develop model by bringing the principles to support. There are 6 steps: 2.1) Belief and agency, 2.2) Panya Wuthitham, 2.3) Trisikha, 2.4) Kanlayanamit, 2.5) Ittibah 4 Upanyatham 2, and 2.6) Joy and appreciation together. And operating model at 3 levels such as: 1) a network of Buddhist ways of schools, 2) Building a Buddhist youth leader, and 3) community development based on the Buddhist way of life. To promote the process of operating the Buddhist schools to be more efficient.

Keywords: Development Model, Operation, Buddhist School

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถือว่า ทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดกว่าบรรดาทรัพยากรทุกอย่างคือ การศึกษาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อนำมนุษย์ไปบรรลุสู่เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2542 หมวดที่ 1 กล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยบูรณาการมาตรฐานการจัดการเรียนรู้การวัดและการประเมินผลที่เหมาะสม ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ระพีพัฒน์ หาญโสภณ และคณะ, 2563) ล่าสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555 – 2559) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาคนไว้ว่า “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร และรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาส และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคม และสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็ง และเอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) โดยสถานศึกษาให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กพึ่งตนเอง จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นในสังคมต่อไป (เกียรติศักดิ์ สุทธิ และคณะ, 2563) โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่มีรูปแบบที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชน สามารถพัฒนาตนตามศักยภาพให้เป็นคนดีของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกที่ไร้ขีดจำกัดในขณะนี้ ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรก ของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธคือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและเกิดการยอมรับ ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีวินัยเป็นผู้ปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน (บุญส่ง ทองเอียง, 2563) หน่วยงานการศึกษาจึงมีแนวคิดที่ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนานำสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามาจัดการการศึกษาของพุทธธรรมวิถีพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 31

กระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท และการอาชีวศึกษา แต่ไม่รวมถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงอื่น ที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร เพื่อการศึกษาส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬา ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา และราชการอื่น ๆ ตามที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวง หรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวง เพื่อสนับสนุนนักเรียนในสถานศึกษาให้เป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, 2562) เห็นได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธจึงต้องมีแนวทางส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นระบบและชัดเจนให้ผู้เรียนเป็นคนดี

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการสร้างกติกิริยาหรือวินัยทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึก (พระมหาโยธิน โยธโก และคณะ, 2563) เป็นการพัฒนามาตามหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยมีผู้บริหาร ครู พระภิกษุและชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนให้บรรลุตามเจตนารมณ์ โดยระยะแรกมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2546 จำนวน 80 โรงเรียน ซึ่งมีทั้งระดับประถม มัธยมศึกษากระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับถึงปัจจุบันมีจำนวนถึง 22,796 โรงเรียน (โรงเรียนวิถีพุทธ, 2563) และยังมีการพัฒนายกระดับเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน 10 รุ่น และวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน 3 รุ่น ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ และคณะทำงานได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธจากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) มีพระภิกษุและฆราวาส ผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมประชุม และได้ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธคือ กรอบความคิดแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้คุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543) รวมถึงการฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรมของนักเรียน เช่น 1) มุมมองที่ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ 2) มุมมองบทบาทและหน้าที่ 3) มุมมอง ค่านิยมในการเป็นคนดี และ 4) มุมมองการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (พชฎาภรณ์ กลับส่ง รัตนบุรี และคณะ, 2563) เพื่อให้สอดคล้องนโยบายตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับ

เป้าหมายโดยแท้ของพุทธธรรมโดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีการบริหารที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหาร ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง ใช้ในการจัดกิจกรรมหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ (กรกมล หนูจันทร์ และคณะ, 2561)

ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของประเทศไทยโดยเริ่มจากกระแสการปฏิรูปการศึกษา ที่ได้รับความร่วมมือทั้งในภาครัฐและเอกชนปรับระบบการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถิพุทธคือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกฝนให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ดังนั้น การศึกษาทำให้มนุษย์เกิดความรู้และพัฒนาตนได้แล้ว ยังสามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของประเทศอีกด้วย เพราะหากประเทศมีการส่งเสริมการศึกษาที่ถูกทิศทางตลอดมีการวางแผนผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพย่อมทำให้ประเทศมีต้นทุนของทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ในการปฏิรูปการศึกษาตามหลักวิถิพุทธเป็นการเปิดมุมมองหรืออีกมิติหนึ่งของการศึกษา โดยจะนำหลักการวิธีการทางพระพุทธศาสนามาอธิบายและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการศึกษาและสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการศึกษาให้เกิดความสำเร็จและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน รวมถึงสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามความต้องการของสังคมโดยผ่านกระบวนการศึกษาแบบพุทธบูรณาการ (พระอนุสรณ์ กิตติวณฺโณ (เรื่องปัญญารัตน์), 2561)

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาแนวคิดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธทั้งระบบ ขับเคลื่อนตั้งแต่นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มาถึงเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ต้องมียุทธศาสตร์การดำเนินงานและนโยบายเป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพสูง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 โดยศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักการแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 3 ระดับ คือ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยผู้วิจัยคัดเลือกมา 30 เล่มตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ เรื่องที่ทันสมัย เอกสารที่จะนำมาอ้างอิง ถ้าเป็นการอ้างอิงจากเอกสารหรือตำราภาษาไทย ไม่ควรเกิน 5 ปี ถ้าเป็นการอ้างอิงจากเอกสารหรือตำราภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้ตารางการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการบันทึกข้อมูลลงตารางการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดความรู้เรื่องรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

แหล่งข้อมูล 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนจากโรงเรียนวิถีพุทธ 3 ระดับ ประกอบด้วย โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 21,933 คน โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน 947 คน และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน 86 คน รวมทั้งหมดจำนวน 22,966 คน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2563) 2) กลุ่มตัวอย่าง เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 361 คน โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน 16 คน และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 379 คน โดยใช้สูตรของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) สภาพปัจจุบัน และ 3) ปัญหารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1967) โดยแบ่งช่วงของคะแนน ได้แก่ 1 หมายถึง น้อยที่สุด 2 หมายถึง น้อย 3 หมายถึง ปานกลาง 4 หมายถึง มาก และ 5 หมายถึง มากที่สุด (โดยแบ่งช่วงของคะแนน ได้แก่ 1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด 1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับน้อย 2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง 3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับมาก และ 4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่า 0.70 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลนำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 ของแบบบันทึกข้อมูล และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) สภาพการณ์รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ การเตรียมการ การดำเนินการการจัดสภาพและองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผลและเผยแพร่ผล การดำเนินงาน และ 3) ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 2 โดยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทางการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

แหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 21 คน โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้บริหารนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และ 3) แนวทางรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งวิธีการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำมาร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบร่างแนวทางรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

แหล่งข้อมูล นำไปทดลองใช้ จำนวน 5 ราย โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ และผ่านการตรวจสอบปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) นักวิชาการ 3) ผู้บริหาร และ 4) บุคลากร ทั้งหมดจำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งวิธีการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การทดลองใช้กับผู้เรียน ระยะที่ 2 สันทนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตลอดจนผลของการวิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ แล้วบรรยายเนื้อหาตามความจริงที่ปรากฏขึ้นโดยต้องอ้างอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี และสรุปเป็นภาพรวม

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสนทนากลุ่ม

แหล่งข้อมูล เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 คน และกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้บริหารและนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมากกว่า 8 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และ 2) แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ซึ่งรูปแบบประเมิน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) โครงสร้างเนื้อหา และ 4) ลักษณะสำคัญของรูปแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งวิธีการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ระยะที่ 2 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	148	37.5
หญิง	248	62.5
รวม	396	100
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	58	14.6
31 - 40 ปี	90	22.9
41 - 50 ปี	104	26.2
51 ปี ขึ้นไป	144	36.3
รวม	396	100
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	32	1.2
ปริญญาตรี	211	39.6
ปริญญาโท	125	54.0
ปริญญาเอก	28	4.2
รวม	396	100
ประสบการณ์ทำงาน		
ต่ำกว่า 5 ปี	73	18.6
6 - 10 ปี	62	15.6
11 - 15 ปี	62	15.6
16 ปี ขึ้นไป	199	50.1
รวม	396	100

จากตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 396 คน มีโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 342 คน คิดเป็นร้อยละ 60.2 โรงเรียนเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 และโรงเรียนเรียนวิถีพุทธพระราชทาน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 7.1 เป็นชาย จำนวน 148 คน คิดเป็น ร้อยละ 37.5 เป็นหญิง จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 ในส่วนของอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 มีอายุ 31 - 40 ปี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.9 มีอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 26.2 และมีอายุ 51 ปี ขึ้นไป จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.3 ด้านการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 211 คน คิดเป็น ร้อยละ 39.6 ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 ระดับการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็น ร้อยละ 18.6 ด้าน

ประสบการณ์ 6 – 10 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 มีประสบการณ์ 10 - 15 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และมีประสบการณ์ 16 ปี ขึ้นไป จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 50.1

1.2 สภาพปัจจุบัน มีรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ด้าน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในปัจจุบัน

สภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ด้าน	ระดับความเห็น			ลำดับที่
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1. การเตรียมการ	3.82	0.34	มาก	4
2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	3.78	0.32	มาก	5
3. การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	3.83	0.32	มาก	3
4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด	3.85	0.32	มาก	1
5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง	3.83	0.36	มาก	2
6. การประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน	3.77	0.40	มาก	6
รวม	3.81	0.31	มาก	

จากตารางที่ 2 โดยสภาพปัจจุบันโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ 1) โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป 2) โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และ 3) โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยมีการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า โดยภาพรวมความเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.32) 2) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.36) 3) การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.32) 4) การเตรียมการ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.34) 5) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.32) และ 6) การประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.40) ดังนี้

1. การเตรียมการ ได้แก่ 1) โรงเรียนมีกระบวนการสรรหาที่ปรึกษาอย่างเป็นขั้นตอน 2) โรงเรียนได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธ 3) โรงเรียนได้สรรหาแหล่งการเรียนรู้วิถีพุทธ 4) มีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเพื่อเตรียมความพร้อม 5) โรงเรียนมีศึกษาข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) โรงเรียนมีการเตรียมคณะกรรมการดำเนินงานวิถีพุทธ 7) โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน 8) โรงเรียนได้กำหนดแผนงานเกี่ยวกับการดำเนินงานวิถีพุทธไว้อย่างชัดเจน 9) โรงเรียนได้กำหนดแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับโครงการวิถีพุทธ และ 10) โรงเรียนมีการจัดทำแผนงบประมาณเพื่อรองรับการดำเนินโครงการวิถีพุทธ

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ได้แก่ 1) โรงเรียนมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านการพัฒนาผู้เรียน 2) โรงเรียนมีการจัดสภาพด้านกายภาพที่สอดคล้องกับกิจกรรมวิถีพุทธ 3) โรงเรียนมีการจัดองค์ประกอบด้านงบประมาณ 4) โรงเรียนมีความพร้อม

ด้านวิชาการ 5) โรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณ 6) โรงเรียนมีความพร้อมด้านสื่ออุปกรณ์เรียนรู้ 7) โรงเรียนมีการเตรียมหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับกิจกรรมวิถีพุทธ 8) โรงเรียนมีการเตรียมกิจกรรมสำหรับผู้เรียน 9) โรงเรียนมีการจัดบรรยากาศให้มีการปฏิสัมพันธ์กันในระหว่างการทำกิจกรรม และ 10) โรงเรียนจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ได้แก่ 1) โรงเรียนมีกระบวนการในการพัฒนาผู้บริหาร 2) โรงเรียนมีกระบวนการในการพัฒนาบุคลากร 3) โรงเรียนมีกระบวนการในการพัฒนานักเรียน 4) โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรม 5) โรงเรียนมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินงานเสมอ 6) โรงเรียนมีการพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนการสอน 7) โรงเรียนมีการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ 8) โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธ 9) โรงเรียนมีการทบทวนหลังการปฏิบัติงาน AAR (After Action Review) ในแต่ละกิจกรรม และ 10) โรงเรียนมีการประชุมวางแผนงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทุกส่วนงานเข้าใจการดำเนินงานให้ตรงกัน

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ได้แก่ 1) โรงเรียนให้การสนับสนุนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร 2) โรงเรียนมีกระบวนการในการนิเทศบุคลากรที่ชัดเจน 3) โรงเรียนมีกระบวนการในการติดตามงานตามที่กำหนดไว้ 4) โรงเรียนมีกระบวนการในการให้คำปรึกษา 5) โรงเรียนมีกระบวนการในการให้การแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติ 6) โรงเรียนมีการสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้ปฏิบัติ 7) โรงเรียนมีการสนับสนุนข้อมูลแก่ผู้ปฏิบัติ 8) โรงเรียนมีการบริหารงานที่เน้นการทำงานเป็นทีม 9) โรงเรียนได้ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ และ 10) โรงเรียนได้ให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองอย่างชัดเจน

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ได้แก่ 1) โรงเรียนมีการบริหารจัดการตามแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) โรงเรียนมีการปรับปรุงข้อมูลกิจกรรมวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง 3) โรงเรียนมีกระบวนการในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง 4) ผู้บริหารโรงเรียนมีการสนับสนุนในการพัฒนางาน 5) โรงเรียนมีการประชุมบุคลากรพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง 6) โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครอง ชุมชนเพื่อพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง 7) โรงเรียนมีการประเมินผล ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 8) โรงเรียนมีการร่วมมือกันแก้ไขอย่างต่อเนื่อง 9) บุคลากรของโรงเรียนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ 10) นักเรียนในโรงเรียนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ได้แก่ 1) โรงเรียนมีการประเมินผลก่อนการดำเนินงาน 2) โรงเรียนมีการประเมินผลขณะดำเนินงาน 3) โรงเรียนมีการประเมินผลหลังการดำเนินงาน 4) โรงเรียนมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ก่อนการดำเนินงาน 5) โรงเรียนมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ขณะดำเนินงาน 6) โรงเรียนมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หลังการดำเนินงาน 7) โรงเรียนสรุปผลการดำเนินงาน 8) โรงเรียนได้จัดทำรายงานผลการ

ดำเนินงานให้ชุมชนทราบ 9) โรงเรียนมีการปรับปรุงตามผลการประเมินอยู่เสมอ และ 10) โรงเรียนมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ก่อนการดำเนินงานโรงเรียนมีการประเมินผลหลังการดำเนินงาน

2. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 3 ประเภท ได้นำหลักธรรมมาสนับสนุน ทั้ง 6 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 การเตรียมการ โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ ศรัทธาและฉันทะ และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การแผ่แผ่เสวยสละ เอื้อเฟื้อ และรู้จักมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น

2.2 การดำเนินการจัดการสภาพและองค์ประกอบ โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ ปัญญาอุคคัสม 4 และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ เช่น การเรียนการสอนดี สือดี ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ดี และสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ดี

2.3 การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ ไตรสิกขา และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การฝึกอบรมพัฒนากายวาจา จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงาม

2.4 การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ กัลยาณมิตร และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การรับฟังคำปรึกษา คำเสนอแนะ และคำวิพากษ์วิจารณ์ อย่างอดทน และยอมรับความจริง เพื่อปรับปรุงตนอยู่เสมอ

2.5 การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ อิทธิบาท 4 อุปัญญาธรรม 2 และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การฝึกเอาชนะเป้าหมาย อย่างรู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

2.6 การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน โดยมีหลักธรรมสนับสนุนคือ ปิตีและขึ้นชมร่วมกัน และมีกิจกรรมที่นำมาใช้คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการรู้จักใช้ความคิดที่ถูกต้อง คิดเป็นเหตุเป็นผลด้วยปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า “ด้านนักเรียน เพราะต้องการให้นักเรียนเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจเป็นการฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออก และเข้าใจขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น สามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้ และด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การนำหลักไตรสิกขามาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชา” (ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป, 2563)

“ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพราะกระบวนการ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เร้าความสนใจ สร้างแรงจูงใจ โดยใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหา คติสอนใจเกี่ยวกับการปรับใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต บูรณาการร่วมกับเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้หลักจะเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดการพัฒนา ด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตามหลักท้าวนา 4 คือ กายท้าวนา สิลท้าวนา จิตท้าวนา ปัญญาท้าวนา เกิดการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

สู่เป้าหมายสูงสุดระดับปุณฺณ คือ “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นตามแนวทางโรงเรียนวิสุทธิ (ผู้บริหารโรงเรียนวิสุทธิชั้นนำ, 2563)

“การพัฒนาด้านการส่งเสริมวิสุทธิ 8 ประการ เพราะว่า ด้านการส่งเสริมวิสุทธิการปฏิบัติที่เกิดกับบุคคลทุกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ดังคำที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน” นั้นหมายถึง ครู ผู้บริหาร จะต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ทางด้านกาย วาจา และจิตใจถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา เมื่อนักเรียนเห็นและเห็นเป็นประจำจะเกิดการซึมซับและเมื่อครูบอกให้ปฏิบัติตามก็就不用เกิดการต่อต้านและจะปฏิบัติตามด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวครู” (ผู้บริหารโรงเรียนวิสุทธิพระราชนาน, 2563)

ด้านรูปแบบดำเนินการ มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านระบบเครือข่ายโรงเรียนวิสุทธิ ประกอบด้วย เครือข่าย เครือข่ายโรงเรียนวิสุทธิ เครือข่ายโรงเรียนวิสุทธิชั้นนำ และเครือข่ายโรงเรียนวิสุทธิพระราชนาน 2) ด้านการสร้างแกนนำเยาวชนวิสุทธิ ประกอบด้วย แกนนำเยาวชนด้านศาสนพิธีการ แกนนำเยาวชนด้านปฏิบัติธรรม และแกนนำเยาวชนด้านหลักธรรมและปกป้องพระพุทธศาสนา และ 3) การพัฒนาชุมชนตามแนววิสุทธิคือ การที่โรงเรียนวิสุทธิ ร่วมกับชุมชนให้มีการพัฒนาชุมชน บวร ส่งเสริมสนับสนุนหมู่บ้านรักษาศีล 5 และพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านวิสุทธิ ตามหลักพัฒนาด้วยภavana 4 เพื่อส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานบริหารโรงเรียนวิสุทธิให้มีประสิทธิภาพขึ้น และได้ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.5 ถือว่ารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธินำไปใช้ได้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เห็นได้ว่า สภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการดำเนินงานอยู่ 3 ระดับ คือ 1) โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป 2) โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และ 3) โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยมีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และ 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และมีรูปแบบการจัดการ 8 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านนักเรียน 3) ด้านครู 4) ด้านผู้บริหารโรงเรียน 5) ด้านผู้ปกครอง 6) ด้านอาคารสถานที่ 7) ด้านการจัดการกิจกรรม และ 8) ด้านเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ราตรี รัตนโสภา กล่าวว่า สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากมีการดำเนินงานจริงมีเพียงขั้นจัดสภาพและองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง แต่การดำเนินงานที่คาดหวังอยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและทุกขั้นตอน ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธมีความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธทุกขั้นตอน โดยเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ขั้น

ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขึ้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา และขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ไตแก ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านกายภาพ ด้านจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ทั้งนี้ ในแต่ละขั้นตอนได้จัดลำดับความสำคัญของความต้องการที่จำเป็นใน 3 ลำดับแรก เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็น ได้แนวทาง การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 27 แนวทาง เพื่อนำมา เป็นแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นได้ (ราตรี รัตนโสภา, 2560)

จากการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เห็นได้ว่า การพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธสู่ความมั่นคงยั่งยืนด้วยภาวนา 4 คือ การพัฒนา 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) กายภาวนา 2) ศิลภาวนา 3) จิตภาวนา และ 4) ปัญญาภาวนา ดังนั้น การพัฒนาทั้ง 4 ด้าน เป็นการพัฒนา ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรม ทั้งด้านกายและจิตใจไปพร้อมกัน หรือที่เรียกว่า การพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณรงค์เดช อธิมุตโต (เดชาดิลก) (2560) กล่าวว่า การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธมีสภาพปัญหาของการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธนั้น 1) ขาดระบบการวางแผนหรือโครงสร้างการบริหาร 2) ขาดการมีส่วนร่วม ในการบริหารการปกครอง ทั้งในโรงเรียนและชุมชน 3) ขาดความร่วมมือของบุคลากร 4) ขาด แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทำให้การดำเนินงานล่าช้า 5) ผู้บริหารขาดแรงผลักดันให้ใน สถานศึกษามีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 6) งบประมาณไม่พอสำหรับการดำเนินงาน 7) ขาด ความรู้ด้านเทคโนโลยี 8) หน่วยงานระดับสูงมีข้อจำกัดในการให้การสนับสนุน 9) การมีระเบียบ วินัยของนักเรียน 10) คณะครูยังไม่สามารถเป็นตัวอย่างให้กับเด็กนักเรียนและชุมชนได้ 11) ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาน้อย ที่สำคัญบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียน, ผู้นำชุมชน และ 12) ผู้เกี่ยวข้องอีกหลายส่วนยังขาดความเข้าใจใน เรื่องโรงเรียนวิถีพุทธอย่างแท้จริง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วน ในด้านโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา ยังขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงในการดำเนินงานของ ความเป็นวิถีพุทธ รวมถึงในด้านการบริหารสถานศึกษาไปสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ (พระ ณรงค์เดช อธิมุตโต (เดชาดิลก), 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านสภาพปัจจุบัน รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการดำเนินงานมากที่สุด คือ การจัดสภาพและองค์ประกอบ รองลงมาคือ ขึ้นพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขึ้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขึ้นเตรียมการ และขึ้นประเมินผลและ เผยแพร่ผลการดำเนินการ ด้านการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ การนำ

รูปแบบไปใช้อย่างประสบผลสำเร็จ แต่ก็ควรมีการพัฒนาปรับปรุงประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ขององค์กรและสถานการณ์ที่มากกระทบจากภายนอกและภายในองค์กรด้วย โดยการพัฒนาแบบการดำเนินงาน สรุปได้ 4 ส่วน ได้แก่ 1) กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 2) หลักธรรมในการดำเนินงานและการจัดการศึกษาวิถีพุทธ 3) การพัฒนาการดำเนินงานวิถีพุทธสู่ความยั่งยืน และ 4) ผลที่เกิดจากการพัฒนา **ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป** คือ 1) ศึกษาระเบียบวิธีในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในยุค New Normal 2) ศึกษาการบริหารแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธด้วยระบบ 5 M (Money, Man, Materials, Management, Meditation)

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ สุทธิ และคณะ. (2563). รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบพึ่งตนเอง ของนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนวัดกุสุมาลย์ สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 6. วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขัง, 5(6), 261-274.
- โรงเรียนวิถีพุทธ. (2563). โรงเรียนวิถีพุทธ พุทธธรรมประยุกต์เพื่อการศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก www.vitheeбудdha.com/main.php?url=about&id
- กรกมล หนูจันทร์ และคณะ. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธระดับ ปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 1(1), 8-14.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร: องค์การขนส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- บุญส่ง ทองเอียง. (2563). พฤติกรรมการนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศกราช. วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขัง, 5(6), 78-89.
- ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ. (9 มกราคม 2563). เรื่องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ. (พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป. (9 มกราคม 2563). เรื่องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ. (พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน. (9 มกราคม 2563). เรื่องการพัฒนารูปแบบการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. (พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), ผู้สัมภาษณ์)

- พระณรงค์เดช อธิมุตโต (เดชาติลล). (2560). รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ. ใน คู่มือนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). สู่การศึกษาแนวทางพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- พระมหาโยธิน โยธโก และคณะ. (2563). การสร้างความสมดุลและการรักษาต้นทุนทางธรรมชาติเชิงพุทธ ของเครือข่ายป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขังตง, 5(12), 30-43.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์ (เรื่องปัญญารัตน์). (2561). การปฏิรูปการ ศึกษาให้ถูกทางตามหลักวิถีพุทธ. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 18(1), 237-247.
- พัชฎาภรณ์ กลับส่ง รัตนบุรี และคณะ. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมด้านจริยธรรมของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 13. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขังตง, 5(6), 216-231.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). โรงเรียนวิถีพุทธ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระพีพัฒน์ หาญโสภณ และคณะ. (2563). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนร่วมโพธิ์ทองธรรมวิทย์. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขังตง, 5(11), 18-31.
- ราตรี รัตนโสภณ. (2560). การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 4(2), 114-126.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). กรอบวิสัยทัศน์ และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2563). การแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2563 จาก <http://www.royin.go.th/knowledges>
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.

- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal Education and Psychology Measurement*, 3(30), 607-610.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. In Reading in Fishbein, M (Ed.), *Attitude Theory and Measurement*. New York: Wiley & Son.